

СИЛАБУС

Запорізький національний університет
Факультет фізичного виховання, здоров'я та туризму
Кафедра фізичної культури і спорту
Спеціальність 017 фізична культура і спорт
Волейбол з методикою викладання

Назва дисципліни	ВОЛЕЙБОЛ З МЕТОДИКОЮ ВИКЛАДАННЯ
Викладач	Сердюк Дмитро Георгійович, к.н фіз.вих., доцент
Профайл викладача	
Е-mail:	serdyuk99999@gmail.com
Сторінка курсу в Moodle	https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=6216
Консультації	<i>Очні консультації: за попередньою домовленістю</i> Пн.: 14 ⁰⁰ - 15 ⁰⁰ Чт.: 14 ⁰⁰ - 15 ⁰⁰ СОК ЗНУ

1. Резюме курсу

Волейбол є одним із основних засобів фізичного виховання, що входить в блок практично-базових дисциплін навчального плану підготовки спеціалістів фізичного виховання.

Основними завданнями, які стоять перед студентом при вивченні навчальної дисципліни «Волейбол» - є навчання техніки і тактиці гри в волейбол, методики навчання цим діям, а також методики проведення уроків з волейболу в навчальних закладах.

Основними формами вивчення курсу є лабораторні заняття. Лабораторні заняття з волейболу із студентами другого курсу факультету фізичного виховання проводяться в другому семестрі. В кожному семестрі студент отримує 2 модулі.

Зміст лабораторних занять включає матеріал, що входить в навчальну і позакласну роботу комплексної програми фізичного виховання I-XII класів загальноосвітньої школи.

Лабораторні заняття проводяться під керівництвом викладача в спортивному ігровому залі СОК ЗНУ і спрямовані на поглиблення теоретичних знань і оволодіння навичками техніко-тактичних дій волейболу, а також певними методами самостійної роботи. В процесі таких занять виробляються практичні вміння щодо організації й проведення навчально-тренувальних занять з волейболу.

На занятті інформація осмислюється і переробляється за допомогою викладача, аналізується до найдрібніших подробиць, після чого міцно засвоюється. Викладач спостерігає за кожним студентом та надає допомогу, виправляє помилки, роз'яснює матеріал.

Під час викладання дисципліни використовуються наступні методи контролю: спостереження, усний контроль, письмова перевірка, практична робота та тести.

Загальний обсяг курсу для студентів денної форми навчання 130 годин, з яких 82

години - на самостійне вивчення матеріалу, 48 години – на лабораторні заняття. Формою контролю знань студентів є семестровий іспит.

2. Формат дисципліни

Змішаний (Blended Learning) – викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм навчання у спортивному залі з елементами електронного навчання та оцінювання, в якому використовуються інформаційні технології, такі як, відео, онлайн консультування і т.п.

3. Мета, завдання курсу

Метою викладання навчальної дисципліни «Волейбол з методикою викладання» є поглиблення теоретичної і практичної підготовки студентів з питань волейболу, що в свою чергу, допоможе їм правильно здійснювати навчальний процес з дітьми різного віку в різних ланках фізичного виховання.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Волейбол» є: поглиблення знань з теорії і методики волейболу; прищепити студентам вміння та навички роботи з дітьми різного віку та підготовленості; навчити студентів грамотно використовувати знання і вміння у процесі навчальної роботи; засвоїти методику навчання техніко-тактичних елементів нападу і захисту, вміти аналізувати отримані результати, випрямляти помилки; розробити поурочний план, та план-конспект уроку з волейболу; засвоїти методику проведення змагань з волейболу, вміти судити гру, знати правила і всі зміни, які відбуваються в правилах.

Згідно з вимогами освітньої (освітньо-професійної, освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання (компетентностей):

Соціально-особистісні компетенції: підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння вирішувати типові професійні завдання і оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно набувати нових знань і умінь за фахом.

Загальнонаукові компетенції: здатність на науковій основі організувати свою працю, володіти комп'ютерними методами збирання, зберігання та обробки (редагування) інформації, що застосовується у сфері професійної діяльності. Здатність застосовувати в наукових дослідженнях методи статистично-математичної обробки результатів.

Загально-професійні компетенції:

здатність організувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці. Здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі теорії і методики фізичного виховання для теоретичного освоєння і рішення практичних завдань із застосуванням інформаційних технологій.

Готовність до здійснення тренерського і педагогічного оволодіння управлінськими навичками у професійній сфері.

Спеціалізовано-професійні компетенції: здатність до оперування знаннями про закономірності рухової активності; розширення рухового досвіду з метою розвитку фізичних якостей і рухових здібностей відповідно до вікових особливостей; володіння методичними й проектувальними уміннями щодо специфічної діяльності під час навчання на заняттях з волейболу; наявність наукового мислення та високого наукового рівня знань з теорії і методики фізичного виховання; здатність забезпечувати навчальний процес необхідними матеріалами та ресурсами, які спрямовано на гармонійний розвиток учасників навчального процесу; сформованість професійних умінь і навичок проведення різних форм занять фізичною культурою з різним контингентом; здатність організувати навчально-виховний процес з фізичного виховання; проводити оздоровчі заходи й спортивні змагання з волейболу.

4. Пререквізити (Prerequisite)

Ефективність засвоєння змісту дисципліни «Волейбол з методикою викладання» значно підвищиться, якщо студент попередньо опанував матеріалом пов'язаним з циклом загальних гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, з дисциплінами медико-

біологічного блоку, спеціально-теоретичного блоку, блоком спеціально-практичних дисциплін.

5. Постреквізити (Postrequisite)

Отримані знання послужать основою для більш поглибленого вивчення інших спортивних дисциплін (футбол, баскетбол, гандбол, спортивні ігри, рухливі ігри), допоможуть формуванню мислення та придбання професійних навичок. «Спортивні ігри» дають можливість здійснити комплексний контроль знань з оволодіння основними теоретичними, практичними й методичними матеріалами на рівні середніх, вищій навчальних закладів та позакласної роботи.

6. Лабораторні заняття призначені для детального розгляду студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формування вміння і навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

Кожне лабораторне заняття має три частини: підготовчу, основну і заключну.

Кожне заняття включає: проходження студентами загальних (в підготовчій частині) і спеціальних (в основній частині) теоретичних відомостей.

Оволодіння навиками самостійного проведення комплексів загальнорозвиваючих вправ в підготовчій частині.

Розвиток загальних і спеціальних рухових якостей, сприяючих оволодінню прийомами техніки гри і тактичними діями.

Оволодіння практичними навиками у виконанні прийомів техніки гри і тактичних дій в умовах ігрової діяльності.

Ознайомлення і практичне використання правил змагань, що дає можливість брати участь в навчальних іграх і змаганнях.

При плануванні навчального матеріалу враховується теоретичний і практичний досвід студентів, придбаний ними під час навчання в середній школі.

У заняття вводяться вправи, що дозволяють варіювати набором засобів, з урахуванням ступеня підготовленості студентів і диференціації процесу освоєння навчального матеріалу.

Спеціальні теоретичні знання студенти одержують в процесі вивчення технічного прийому або тактичної дії при формуванні рухових уявлень.

Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Вступ до курсу «Волейбол».	2	
2	Техніка безпеки під час проведення занять з волейболу.	2	
3	Сутність та характеристика гри, історія виникнення волейболу.	4	1
4	Характеристика гри. Класифікація техніки гри. Прийоми гри в нападі і захисті та техніка їх виконання.	4	
5	Класифікація тактики гри. Індивідуальні, групові й командні дії.	4	2
6	Завдання і характеристика загальної і спеціальної фізичної підготовки	4	1
7	Теоретична підготовка.	2	2
8	Ігрова підготовка.	2	
9	Методика навчання технічним діям.	2	

10	Методика навчання тактичним діям.	6	2
11	Методика розвитку фізичних якостей.	4	2
12	Форми організації навчальних занять.	4	
13	Організація та проведення змагань з волейболу.	4	
Разом		48	10

6.1. Політика оцінювання

Лабораторні заняття оцінюються максимально у 20 балів протягом вивчення дисципліни:

Оцінювання студентів під час лабораторного заняття відбувається таким чином:

- 1) контроль знань домашнього завдання
- 2) перевірка конспектів
- 3) практичне виконання техніко-тактичних дій
- 4) проведення підготовчої частини уроку, розвитку фізичних якостей, завдання основної частини уроку, правил змагань
- 5) контрольні нормативи з фізичної та техніко-тактичної підготовленості

7. Самостійна робота визначається освоєнням студентами навчального матеріалу без участі викладача, а також час, вільний від обов'язкових навчальних занять, формою навчання, в якій студент засвоює необхідні знання, опановує вміннями і навиками, формує свій стиль розумової діяльності.

Самостійна робота студента передбачає:

- написання домашнього завдання, а саме техніка й методика навчання вивчених елементів, помилок та вправ для вивчення – термін виконання: після кожної нової теми під час лабораторного заняття
- написання вправ для розвитку фізичної якості: сили, швидкості, витривалості, гнучкості, швидкісно-силових – після 1-ого місяця навчання
- написання вправ для розминки – після 6 неділь навчання
план-конспекту уроку з волейболу – на початку 2 модуля
план-графіку – в кінці 2 модуля.

Теми для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Вступ до курсу «Волейбол».	4	4
2	Техніка безпеки під час проведення занять з волейболу.	4	4
3	Сутність та характеристика гри, історія виникнення волейболу.	6	4
4	Характеристика гри. Класифікація техніки гри. Прийоми гри в нападі і захисті та техніка їх виконання.	4	4
5	Класифікація тактики гри. Індивідуальні, групові й командні дії.	10	8
6	Завдання і характеристика загальної і спеціальної фізичної підготовки.	10	10
7	Теоретична підготовка.	6	6
8	Ігрова підготовка.	6	6

9	Методика навчання технічним діям.	6	6
10	Методика навчання тактичним діям.	8	8
11	Методика розвитку фізичних якостей.	8	6
12	Форми організації навчальних занять.	4	6
13	Організація та проведення змагань з волейболу.	2	5
Разом		82	82

7.1. Політика оцінювання

Самостійна робота оцінюється максимально у **20 балів**.

Критерії оцінювання:

- Експрес-тестування студенти проходять під час лабораторних занять 4 рази за 2 модулі (15хв. контрольна робота)
- "відмінно" за національною шкалою - суттєве стисле і водночас повне розкриття питання, охайне виконання роботи – **5 балів**
- "добре" за національною шкалою - неповне розкриття питання (на 2/3), охайне виконання роботи – **4 бали**
- "задовільно" за національною шкалою - часткове розкриття питання (на 1/3), неохайне виконання роботи – **3 бали**

8. Види контролю і система накопичення балів

Основний курс дисципліни «Баскетбол» для студентів 2 курсу спеціальності «Фізична культура і спорт» розбито на 2 розділи. Кожний розділ має два контрольних заходи і закінчується підсумковим контролем, обов'язковим для студента.

Поточний контроль знань		Підсумковий контроль	
1 атестація	2 атестація	Екзамен	Сума
Розділ 1	Розділ 2		
30	30	40	100

Під час викладання дисципліни використовуються наступні методи контролю: спостереження, усний контроль, письмова перевірка, практична робота та тести.

Спостереження – здійснюється викладачем під час лабораторних занять. Цей метод дає відомості про рівень знань, умінь і набутих навичок студента, його працездатність та самостійність.

Усний контроль – міститься з відповідей студентів на питання викладача на заняттях, заліках. Застосовуються індивідуальні та фронтальні опитування.

Письмовий контроль дозволяє глибоко та ефективно перевірити знання студентів. При письмовому опиті використовуються тести, дидактичні картки. Основними формами письмового опиту є домашні, самостійні та контрольні роботи, написання план-конспектів.

Практичний метод контролю має ціль перевірити практичні вміння, навички студентів, здатність використовувати знання при вирішенні конкретних задач: практичне проведення розминки, частини заняття, уроку. Основними формами практичного методу є тестування фізичної та техніко-тактичної підготовленості студентів.

Облік успішності ведеться у формі екзамену у терміни, встановлені навчальним планом.

8.1 Види поточного та підсумкового контролю:

	Вид контрольного заходу	Кількість контрольних заходів	Кількість балів за 1 захід	Усього балів
1	Перевірка розвитку фізичних якостей	1	1	2
2	Перевірка практичного виконання елементів техніки гри	2	1	2
3	Перевірка виконання домашнього завдання	3	1	3
4	Проведення підготовчої частини уроку	1	5	5
5	Виконання контрольних нормативів з фізичної підготовки	2	2	4
6	Виконання контрольних нормативів з технічної підготовки	2	5	10
7	Контрольне тестування за результатами вивчення техніки гри	1	5	5
Разом за 1 атестацію				30
1	Перевірка володіння тактичними взаємодіями	2	1	2
2	Перевірка виконання домашнього завдання	3	1	3
3	Проведення уроку	1	5	5
4	Виконання контрольних нормативів з технічної підготовки	2	5	10
5	Перевірка знань й практичне здійснення правил змагань	1	5	5
6	Контрольне тестування за результатами вивчення тактики гри	1	5	5
Разом за 2 атестацію				30
Разом за 2 атестації				60
1	Підсумковий семестровий контроль:			40
	теоретичні знання з лекційного матеріалу			10
	теоретичні знання з техніки гри			10
	теоретичні знання з тактики гри			10
	теоретичні знання з методики навчання			10
Усього				100

- 1) Перевірка розвитку фізичних якостей: виконання комплексного контрольного нормативу.

Критерії оцінювання:

оцінки				бали
2	1	0	2	
5	4	3	2	
5	4	3	2	

- 2) Перевірка практичного виконання елементів техніки гри та тактичних взаємодій
- Критерії оцінювання:

оцінки				бали
2	1	0	2	
5	4	3	2	
5	4	3	2	

- 3) Перевірка виконання домашнього завдання
Критерії оцінювання:
- «відмінно» за національною шкалою - термінологічно вірно записана зв'язка, охайне виконання роботи - **3 бали**
 - «добре» за національною шкалою - незначні орфографічні та граматичні помилки, охайне виконання роботи - **3 бали**
 - «задовільно» за національною шкалою - незначні орфографічні та граматичні помилки, неохайне виконання роботи - **2 бали**
 - «незадовільно» за національною шкалою – не виконання домашнього завдання – **0 балів**

- 4) Проведення підготовчої частини уроку та шкільного уроку
Критерії оцінювання:
- правильне написання конспекту, теоретичні знання, термінологія, правильне здійснення головних завдань уроку, виправлення помилок, вірно підібрані вправи, методично правильно проведений урок – **5 балів** («відмінно» за національною шкалою);
 - правильне написання конспекту, теоретичні знання, термінологія, правильне вирішення головних завдань уроку з незначними помилками, при поясненні техніки виконання елементів допущено помилки – **4 бали** («добре» за національною шкалою);
 - підготовча частина проведена правильно, основна з незначними помилками, при поясненні техніки виконання елементів допущено помилки, допомога викладача в деяких питаннях, не зважаючи на зазначені вище упущення – **3 бали** («задовільно» за національною шкалою).

- 5) Виконання контрольних нормативів з технічної підготовки
Критерії оцінювання:

Назви вправ	юнаки	дівчата
Передача м'яча двома руками зверху об баскетбольний щит	30 раз	20раз
Передача м'яча двома руками зверху над собою у баскетбольному колі з поворотом на 90 ⁰ , не виходячи з кола	16 раз	12 раз
Влучання в кільце з лінії штрафного кидка	3 влучання із 5 спроб	
Нападаючий удар із власного підкидання	техніка виконання	
Нижня пряма подача	3 влучання із 3 спроб у зони 1, 5, 6	3 влучання із 3 спроби в будь-яку зону майданчика

Контрольне тестування за результатами вивчення техніки та тактики гри проводиться по одному разу наприкінці вивчення тем за розробленими комплексними тестовими завданнями у системі електронного навчання «MOODLE» та має максимальну вагу - **5 балів**

8.2 Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання оцінюються у 20 балів, це:

- написання реферату з пропущеної теми
- аналіз результату перегляду ігор
- участь у змаганнях з волейболу на першість факультету
- суддівство матчу

8.3 Поточний тестовий контроль з кожної теми

Тестовий контроль проводиться за розробленими комплексними тестовими завданнями у системі електронного навчання «MOODLE» та має максимальну вагу **20 балів**.

Протягом вивчення курсу, відповідно до робочої програми навчальної дисципліни студенти проходять поточний тестовий контроль з кожної теми. Вага одного заходу - **5 балів**.

8.4 Підсумковий тестовий контроль

Тестовий контроль проводиться 2 рази наприкінці 1-ого та другого модуля за розробленими комплексними тестовими завданнями у системі електронного навчання «MOODLE» та має максимальну вагу - **10 балів**.

8.5 Підсумковий контроль (Екзамен, який має вагу у 20 балів)

Екзамен передбачає підсумковий контроль знань, який складається з 3 питань та відбувається у вигляді усного опитування за основними положеннями курсу.

Критерії оцінювання знань:

– "відмінно" за національною шкалою – студент отримує – **20-16 балів** (послідовна, логічна, обґрунтована відповідь на 3 запитання, вміле й вивірене формулювання висновків).

– "добре" за національною шкалою - студент отримує **16-12 балів** (послідовна, логічна, обґрунтована відповідь на 3 запитання, наявність окремих несуттєвих помилок під час відповіді).

– "задовільно" за національною шкалою - студент отримує **12-8 балів** (послідовна, логічна відповідь на 2 запитання, наявність окремих несуттєвих помилок під час відповіді)

– "не задовільно" за національною шкалою студент отримує - **8-0 балів** (непослідовна відповідь на 1 запитання, наявність істотних помилок).

Сумарно студент може отримати протягом двох атестацій

1) виконання завдань під час проведення лабораторного заняття, опанування техніко-тактичними навичками, розвиток фізичних якостей (складання залікових вимог зі знання техніки, тактики та методики навчання) – до **20 балів**

2) за виконання завдань самостійної роботи (опрацювання окремих розділів навчальної програми та експрес-тестування) – до **20 балів**

3) за поточний тестовий контроль - до **20 балів**

4) за індивідуальні завдання - до **10 балів**

5) за підсумковий тестовий контроль – до **10 балів**

Екзамен – до **20 балів**.

	Вид контрольного заходу	Кількість контрольних заходів	Кількість балів за 1 захід	Усього балів
1	Перевірка розвитку фізичних якостей	2	5	10
2	Перевірка практичного виконання елементів техніки гри	1	5	5
3	Перевірка практичного виконання елементів тактики гри	1	5	5

4	Перевірка виконання домашнього завдання	4	5	20
5	Проведення вправ з фізичної підготовки	1	5	5
6	Проведення підготовчої частини уроку	1	5	5
7	Проведення уроку	1	5	5
8	Виконання контрольних нормативів	10	2	20
9	Перевірка знань й практичне здійснення правил змагань	1	5	5
10	Самостійне проходження тестів за матеріалом Розділ 1, Розділ 2 у системі електронного забезпечення навчання ЗНУ			
	- техніка гри в нападі	1	5	5
	- техніка гри в захисті	1	5	5
	- правила змагань	1	10	5
				10
Усього		25		100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	55 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

9. Політика курсу

Основні принципи проведення занять з курсу «Волейбол з методикою викладання» - толерантність, доброзичлива партнерська атмосфера взаєморозуміння та творчого розвитку.

Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.

На заняттях студенти займаються згідно розкладу у спортивній формі, призначеній для спортивних ігор.

Якщо студент погано себе почуває, він приносить медичну довідку, яка дозволяє йому бути присутнім. Якщо під час заняття студентові стало погано, то він йде до медсестри, яка або дозволяє не займатися, або відправляє в лікарню.

Зошити з домашнім завданням віддають викладачеві для перевірки.

Під час заняття студенти виконують практичні вправи, з дозуванням ЧСС. Викладач заохочує студентів різними вправами, рухливими іграми, естафетами, виправляє помилки.

Якщо студентові якісь теми незрозумілі, він приходить на консультацію, згідно розкладу, де викладач допоможе з вирішенням проблеми. На допомогу також представлені методичні матеріали з техніки, тактики гри, методики навчання, правил змагань.

Під час виконання контрольних тестів, якщо з першого разу студентові не вдається зробити правильно, в нього є можливість виконати цей тест наступного разу.

Для одержання високого рейтингу з дисципліни «Волейбол з методикою викладання» - необхідно виконувати наступні умови:

- систематично брати активну участь у навчальному процесі;
- чітко й вчасно виконувати навчальні завдання;
- намагатися вірно виконувати завдання;
- вислуховувати відповіді товаришів, допомагати їм, з повагою ставитися до думки інших членів колективу;
- вимикати мобільний телефон під час занять;
- вчасно виконувати й здавати завдання для самостійної роботи.

11. Рекомендована література

Основна:

1. Дубенчук А.І. Волейбол. Харків.: Ранок, 2008. 112 с.
2. Железняк Ю.Д., Ивайлов А.В. Волейбол: Учебник для институтов физической культуры. Москва : Физкультура и спорт, 1991. 239 с.
3. Беляева А.В. Волейбол. Учебник для высших учебных заведений физической культуры. Москва : СпортАкадемПресс, 2002. 368с.
4. Медвідь М.М., Попов С.М. Волейбол: методика початкового навчання технічним діям гри: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів II курсу факультету фізичного виховання. Запоріжжя: ЗНУ, 2008. 50 с.[Електронний ресурс] Режим доступу: <http://web-files.znu.edu.ua/bank>
5. Клещев Ю.Н. Волейбол. Школа тренера. /Ю.Н. Клещев. Москва :Физкультура и спорт, 2005. 400 с.
6. Беляев А.В. Волейбол: теория и методика тренировки (школа тренера). Минск. : Спорт, 2007. 184 с.
7. Клещев Ю.Н. Волейбол. Подготовка команды к соревнованиям. Москва : ТВТ Дивизион, 2009. 192 с.
8. ВФВ Библиотека тренера. Волейбол высшего уровня. Москва : Олимпия: Человек, 2007. 31 с.
9. ВФВ Библиотека тренера. Методика обучения игре в волейбол. – Киев. : Олимпия: Человек, 2008. 56 с.
10. Фурманов А.Г. Студенческий волейбол. Минск.: Вышэйшая школа, 2003. 175 с.
11. Фурманов А.Г. Подготовка волейболистов. Минск: МЕТ, 2007. 329 с.
12. Тестові завдання з дисципліни: “Волейбол з методикою викладання” / А. В. Сватъев, С. М. Попов, М.М. Медвідь Киев : 2012. 44 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://web-files.znu.edu.ua/bank>

Додаткова:

1. Хапко К.Е., Маслов В.Е. Совершенствование мастерства волейболистов. К.: Здоров'я, 1990. 126с.
2. Козырева Л.В. Волейбол (Азбука спорта). Москва : Физкультура и спорт, 2003. 168

с.

3. Фидельский В.В., Подколзин Ю.А. Подготовка студенческих команд по спортивным играм. Минск: Польша, 1989. 151с.
4. Хемберг С. Пляжный волейбол. Москва : Терра Спорт, 2004. 328 с.
5. Пляжный волейбол. Київ: Івано-Франківськ: Федерація волейболу України, Асоціація пляжного волейболу України, 2000. 89с.
6. Железняк Ю.Д., Слупский Л.Н Волейбол в школе. Москва: Физкультура и спорт, 1990 198 с.
7. Фурманов А.Г. Начальное обучение волейболистов. Минск: Полимя, 1996. 148с.
8. Фурманов А.Г. Волейбол. В кн. Советы юным олимпийцам. Минск: Олимпийская академия, 2005. С. 42–51.
9. Демчишин А.А. Волейбол. Гра для всіх. Київ : Здоров'я, 1996. 100 с.